

Flexió nominal:

- L'adjectiu
 - Els adjectius de tres terminacions
- El pronom personal
 - El pronom personal reflexiu
- L'adjectiu / pronom possessiu

Flexió verbal:

- El futur imperfet
 - de la conjugació regular
 - del verb *sum*

Sintaxi

- La concordança entre adjectiu i substantiu
- Els adjectius substantivats
 - Els adjectius neutres substantivats
- El subjecte el·líptic
- L'aposició
- L'atribut
- El complement predicatiu

FLEXIÓ NOMINAL

- **L'adjectiu**

La gramàtica tradicional defineix l'adjectiu com el mot que s'uneix al substantiu per a expressar-ne una qualitat (adjectius qualificatius) o per determinar-lo en algun sentit concret (adjectius possessius, demostratius, numerals, interrogatius i indefinits).

En llatí, l'adjectiu ha de concordar amb el substantiu que acompanya no solament en gènere i nombre, com en català, sinó també en cas. Així, de la mateixa manera que els substantius, els adjectius es declinen.

Pel que fa a la seva declinació, els adjectius es poden dividir en dos grans grups:

- 1) Adjectius de la primera i segona declinacions

Els adjectius d'aquest primer grup segueixen

- per al masculí, les terminacions de la segona declinació

- per al femení, les terminacions de la primera declinació

- per al neutre, com per al masculí, les terminacions de la segona declinació

- 2) Adjectius de la tercera declinació

Els adjectius d'aquest segon grup segueixen per als tres gèneres les terminacions de la tercera declinació (que hom veurà més endavant).

Els adjectius s'enuncien generalment en llatí mitjançant el nominatiu singular de cadascun dels gèneres i sense cap abreuament de gènere (ja que un adjectiu posseeix tots tres, masculí, femení i neutre), mentre que els substantius s'enuncien mitjançant el nominatiu singular, el genitiu singular i l'abreuament de gènere (que per a un substantiu només pot ser un, masculí, femení o neutre.)

Adjectius de la primera i segona declinacions

Els adjectius de tres terminacions (o adjectius de la primera classe, d'acord amb la gramàtica tradicional) s'anomenen així perquè en el seu enunciat presenten tres terminacions: la de nominatiu singular masculí, la de nominatiu singular femení i la de nominatiu singular neutre.

Pel que fa a la forma masculina, de la mateixa manera que hom pot trobar en la segona declinació substantius de nominatiu acabat en *...us* (com el de *dominus domini*) i de nominatiu acabat en *...er* (com el de *puer pueri*, d'arrel acabada en *...er*, o el de *ager agri*, d'arrel acabada en *...^cr* [on el signe ^c val per qualsevol consonant]), també entre els adjectius hom pot trobar de nominatiu acabat en *...us*, com *bonus* (que es declina com *dominus*) i en *...er*, com *tener* (que es declina com *puer*) o *pulcher* (que es declina com *ager*).

En les taules següents trobareu

(a) les terminacions dels tres tipus de'adjectius de tres terminacions que hom pot distingir atenent a la terminació del seu nominatiu singular masculí:

...us -a-um

...er -era -erum

...^{er}er -^{er}ra -^{er}rum

(b) la declinació de tres adjectius de tres terminacions (els esmentats abans):

bonus -a -um: bo

tener -era-erum: tendre

pulcher -chra -chrum: bonic

(c) de nou la declinació dels mateixos tres adjectius però havent-hi marcats en gris les caselles dels casos que presenten unes mateixes terminacions, ja sigui dins la columna d'un gènere o en columnes diferents i corresponents per tant a diferents gèneres.

(a)

m	f	n

m	f	n

m	f	n

nom sg
voc sg
ac sg
gen sg
dat sg
abl sg

...-us	...-a	...-um
...-e	...-a	...-um
...-um	...-am	...-um
...-i	...-ae	...-i
...-o	...-ae	...-o
...-o	...-a	...-o

...er-Ø	...er-a	...er-um
...er-Ø	...er-a	...er-um
...er-um	...er-am	...er-um
...er-i	...er-ae	...er-i
...er-o	...er-ae	...er-o
...er-o	...er-a	...er-o

... ^c er-Ø	... ^c r-a	... ^c r-um
... ^c er-Ø	... ^c r-a	... ^c r-um
... ^c r-um	... ^c -r-am	... ^c r-um
... ^c r-i	... ^c -r-ae	... ^c r-i
... ^c r-o	... ^c r-ae	... ^c r-o
... ^c r-o	... ^c r-a	... ^c r-o

nom pl
voc pl
ac pl
gen pl
dat pl
abl pl

...-i	...-ae	...-a
...-i	...-ae	...-a
...-os	...-as	...-a
...-orum	...-arum	...-orum
...-is	...-is	...-is
...-is	...-is	...-is

...er-i	...er-ae	...er-a
...er-i	...er-ae	...er-a
...er-os	...er-as	...er-a
...er-orum	...er-arum	...er-orum
...er-is	...er-is	...er-is
...er-is	...er-is	...er-is

... ^c r-i	... ^c r ae	... ^c r-a
... ^c r-i	... ^c r ae	... ^c r-a
... ^c r-os	... ^c r as	... ^c r-a
... ^c r-orum	... ^c r-arum	... ^c r-orum
... ^c r-is	... ^c r is	... ^c r-is
... ^c r-is	... ^c r is	... ^c r-is

(b)

m	f	n

nom sg	<i>bon-us</i>	<i>bon-a</i>	<i>bon-um</i>
voc sg	<i>bon-e</i>	<i>bon-a</i>	<i>bon-um</i>
ac sg	<i>bon-um</i>	<i>bon-am</i>	<i>bon-um</i>
gen sg	<i>bon-i</i>	<i>bon-ae</i>	<i>bon-i</i>
dat sg	<i>bon-o</i>	<i>bon-ae</i>	<i>bon-o</i>
abl sg	<i>bon-o</i>	<i>bon-a</i>	<i>bon-o</i>

nom pl	<i>bon-i</i>	<i>bon-ae</i>	<i>bon-a</i>
voc pl	<i>bon-i</i>	<i>bon-ae</i>	<i>bon-a</i>
ac pl	<i>bon-os</i>	<i>bon-as</i>	<i>bon-a</i>
gen pl	<i>bon-orum</i>	<i>bon-arum</i>	<i>bon-orum</i>
dat pl	<i>bon-is</i>	<i>bon-is</i>	<i>bon-is</i>
abl pl	<i>bon-is</i>	<i>bon-is</i>	<i>bon-is</i>

m	f	n

<i>tener-Ø</i>	<i>tener-a</i>	<i>tener-um</i>
<i>tener-Ø</i>	<i>tener-a</i>	<i>tener-um</i>
<i>tener-um</i>	<i>tener-am</i>	<i>tener-um</i>
<i>tener-i</i>	<i>tener-ae</i>	<i>tener-i</i>
<i>tener-o</i>	<i>tener-ae</i>	<i>tener-o</i>
<i>tener-o</i>	<i>tener-a</i>	<i>tener-o</i>

<i>tener-i</i>	<i>tener-ae</i>	<i>tener-a</i>
<i>tener-i</i>	<i>tener-ae</i>	<i>tener-a</i>
<i>tener-os</i>	<i>tener-as</i>	<i>tener-a</i>
<i>tener-orum</i>	<i>tener-arum</i>	<i>tener-orum</i>
<i>tener-is</i>	<i>tener-is</i>	<i>tener-is</i>
<i>tener-is</i>	<i>tener-is</i>	<i>tener-is</i>

m	f	n

<i>pulchr-Ø</i>	<i>pulchr-a</i>	<i>pulchr-um</i>
<i>pulchr-Ø</i>	<i>pulchr-a</i>	<i>pulchr-um</i>
<i>pulchr-um</i>	<i>pulchr-am</i>	<i>pulchr-um</i>
<i>pulchr-i</i>	<i>pulchr-ae</i>	<i>pulchr-i</i>
<i>pulchr-o</i>	<i>pulchr-ae</i>	<i>pulchr-o</i>
<i>pulchr-o</i>	<i>pulchr-a</i>	<i>pulchr-o</i>

<i>pulchr-i</i>	<i>pulchr-ae</i>	<i>pulchr-a</i>
<i>pulchr-i</i>	<i>pulchr-ae</i>	<i>pulchr-a</i>
<i>pulchr-os</i>	<i>pulchr-as</i>	<i>pulchr-a</i>
<i>pulchr-orum</i>	<i>pulchr-arum</i>	<i>pulchr-orum</i>
<i>pulchr-is</i>	<i>pulchr-is</i>	<i>pulchr-is</i>
<i>pulchr-is</i>	<i>pulchr-is</i>	<i>pulchr-is</i>

(c)

	m	f	n

nom sg	<i>bon-us</i>	<i>bon-a</i>	<i>bon-um</i>
voc sg	<i>bon-e</i>	<i>bon-a</i>	<i>bon-um</i>
ac sg	<i>bon-um</i>	<i>bon-am</i>	<i>bon-um</i>
gen sg	<i>bon-i</i>	<i>bon-ae</i>	<i>bon-i</i>
dat sg	<i>bon-o</i>	<i>bon-ae</i>	<i>bon-o</i>
abl sg	<i>bon-o</i>	<i>bon-a</i>	<i>bon-o</i>

	m	f	n

<i>tener-∅</i>	<i>tener-a</i>	<i>tener-um</i>
<i>tener-∅</i>	<i>tener-a</i>	<i>tener-um</i>
<i>tener-um</i>	<i>tener-am</i>	<i>tener-um</i>
<i>tener-i</i>	<i>tener-ae</i>	<i>tener-i</i>
<i>tener-o</i>	<i>tener-ae</i>	<i>tener-o</i>
<i>tener-o</i>	<i>tener-a</i>	<i>tener-o</i>

	m	f	n

<i>pulchr-∅</i>	<i>pulchr-a</i>	<i>pulchr-um</i>
<i>pulchr-∅</i>	<i>pulchr-a</i>	<i>pulchr-um</i>
<i>pulchr-um</i>	<i>pulchr-am</i>	<i>pulchr-um</i>
<i>pulchr-i</i>	<i>pulchr-ae</i>	<i>pulchr-i</i>
<i>pulchr-o</i>	<i>pulchr-ae</i>	<i>pulchr-o</i>
<i>pulchr-o</i>	<i>pulchr-a</i>	<i>pulchr-o</i>

nom pl	<i>bon-i</i>	<i>bon-ae</i>	<i>bon-a</i>
voc pl	<i>bon-i</i>	<i>bon-ae</i>	<i>bon-a</i>
ac pl	<i>bon-os</i>	<i>bon-as</i>	<i>bon-a</i>
gen pl	<i>bon-orum</i>	<i>bon-arum</i>	<i>bon-orum</i>
dat pl	<i>bon-is</i>	<i>bon-is</i>	<i>bon-is</i>
abl pl	<i>bon-is</i>	<i>bon-is</i>	<i>bon-is</i>

<i>tener-i</i>	<i>tener-ae</i>	<i>tener-a</i>
<i>tener-i</i>	<i>tener-ae</i>	<i>tener-a</i>
<i>tener-os</i>	<i>tener-as</i>	<i>tener-a</i>
<i>tener-orum</i>	<i>tener-arum</i>	<i>tener-orum</i>
<i>tener-is</i>	<i>tener-is</i>	<i>tener-is</i>
<i>tener-is</i>	<i>tener-is</i>	<i>tener-is</i>

<i>pulchr-i</i>	<i>pulchr-ae</i>	<i>pulchr-a</i>
<i>pulchr-i</i>	<i>pulchr-ae</i>	<i>pulchr-a</i>
<i>pulchr-os</i>	<i>pulchr-as</i>	<i>pulchr-a</i>
<i>pulchr-orum</i>	<i>pulchr-arum</i>	<i>pulchr-orum</i>
<i>pulchr-is</i>	<i>pulchr-is</i>	<i>pulchr-is</i>
<i>pulchr-is</i>	<i>pulchr-is</i>	<i>pulchr-is</i>

- **El pronom personal**

En llatí, hi ha solament pronoms personals de primera i segona persona, dels quals deriven els corresponents pronoms personals de les llengües romàniques, concretament, pel que fa al català, 'jo / nosaltres' i 'tu / vosaltres'.

La manca d'un pronom personal específic per a la tercera persona se suplia en llatí mitjançant un pronom demostratiu (com *ille* 'aquell', *hic* 'aquest' o *iste* 'aqueix', que hom veurà més endavant), i de fet tant l'article determinat 'el / la' del com el pronom personal 'ell / ella' procedeixen del nominatiu singular masculí femení *ille / illa* d'un d'aquest pronoms demostratius.

Els pronoms personals es caracteritzen

- d'una banda, pel fet de tenir arrels diferents (singular i plural pertanyen a lexemes ben diferents)
- d'altra banda, pel fet de presentar una flexió específica que gairebé no té res a veure amb les declinacions dels substantius i els adjectius

El pronom reflexiu de tercera persona

Les quatre formes de la declinació del terme *se* constitueixen l'únic pronom reflexiu que hi ha en llatí, i que com a tal solament pot anar referit al subjecte de l'oració.

Aquest pronom reflexiu presenta una declinació molt reduïda:

- No té nominatiu, com cal esperar d'un pronom reflexiu, atès que no pot actuar com a subjecte d'un verb en forma personal.
- Les formes del singular són emprades també com a plurals (cf. l'ús de 'es / se' en català o 'se' en castellà). La diferenciació del nombre és, però, sempre possible si hom para atenció al nombre de la forma verbal, o més rarament al context. Així, per exemple, en la frase *Brutus se interfecit* ('Brutus es va matar ['a si mateix']),
el pronom *se* és singular perquè reproduceix el subjecte i el verb està en singular,
mentre que en la frase *Numantini se interfecerunt* ('Els numantins es van matar'),
el pronom *se* és plural perquè reproduceix el subjecte i el verb està en plural.
- L'ablatiu d'aquest pronom pot aparèixer amb la preposició *cum* en posició enclítica, per a assenyalar companyia: *secum* 'amb ell'.

Les formes del pronom reflexiu es podien reforçar de maneres diferents, la més habitual de les quals consistia a reduplicar-lo: *sese*.

La reciprocitat d'una acció s'expressava mitjançant el sintagma preposicional *inter se*; per exemple, *Inter se interfecerunt* ('Es van matar els uns als altres').

Pronom personal

Pronom personal reflexiu

pron pers de 1a sg: 'jo'

pron pers de 2a sg: 'tu'

pron pers de 3a sg, reflexiu

nom
voc
ac
gen
dat
abl

<i>ego</i>
-
<i>te</i>
<i>tui</i>
<i>tibi</i>
<i>te</i>

<i>tu</i>
<i>tu</i>
<i>te</i>
<i>tui</i>
<i>tibi</i>
<i>te</i>

-
-
<i>se</i>
<i>sui</i>
<i>sibi</i>
<i>se</i>

pron pers de 1a pl: 'nosaltres'

pron pers de 2a pl: 'vosaltres'

pron pers de 3a pl, reflexiu

nom
voc
ac
gen
dat
abl

<i>nos</i>
-
<i>nos</i>
<i>nostrum / nostri</i>
<i>nobis</i>
<i>nobis</i>

<i>uos</i>
<i>uos</i>
<i>uos</i>
<i>uestrum / uestri</i>
<i>uobis</i>
<i>uobis</i>

-
-
<i>se</i>
<i>sui</i>
<i>sibi</i>
<i>se</i>

- **Els adjectius / pronoms possessius**

Els adjectius / pronoms possessius es formen amb els mateixos lexemes dels pronoms personals, amb els quals es troben estretament vinculats també des del punt de vista semàntic.

Com en català, el llatí diferenciava entre

- possessius d'un sol posseïdor: *meus mea meum* 'meu' i *tuus tua tuum* 'teu', i
- possessius per a posseïdors diversos *noster nostra nostrum* 'nostre' i *uester uestra uestrum* 'vostre'

Per la seva banda, el llatí desenvolupà també un adjectiu / pronom possessiu de naturalesa reflexiva a partir del pronom reflexiu de tercera persona *se*, que, com passa avui en català amb el possessiu de tercera persona, no establia cap diferència morfològica ni, per tant, semàntica entre un sol posseïdor i més d'un posseïdor: *suus sua suum* 'seu' (d'ell o d'ella, o d'ells o d'elles, a més del 'seu' de vostè o vostès).

Adjectius / pronoms possessius de primera i de segona persones

Des del punt de vista morfològic, aquests adjectius / pronoms possessius es declinen de la mateixa manera que els adjectius de la primera i segona declinacions (l'única peculiaritat rau en la forma *mi*, vocatiu singular masculí de meus: *mi fili* 'fill meu')

Des del punt de vista sintàctic cal tenir en compte que els adjectius possessius en llatí només s'usen quan hi pot haver dubte sobre la identitat del posseïdor o posseïdors. Quan aquesta identitat és prou evident a partir del context, per exemple quan el posseïdor és el subjecte de l'oració, aleshores els possessius no solen expressar-se: *Filiae pecuniam do*, 'Dono diners a la filla', és a dir, 'Dono diners a la meva filla'.

Adjectiu / pronom possessiu de tercera persona

L'adjectiu / pronom possessiu *suus sua suum* s'usa generalment referit al subjecte de l'oració, i, com passava amb els altres possessius, hom observa la tendència a emprar-lo solament o bé quan es volia evitar l'ambigüïtat o bé quan es volia donar èmfasi. Així, la frase *Parentes suos filios amant*, 'Els pares estimen els seus fills', tindria exactament el mateix sentit si no hi hagués el possessiu *suos*, però en la frase *Caesar suis expensis stipendia persolvit*, 'Cèsar va pagar la soldada amb els seus propis diners', el possessiu *suis* posa èmfasi, tot especificant la persona que va pagar els soldats.

adj / pron poss de 1a sg:
persona posseïdora *ego*

m	f	n

nom sg
voc sg
ac sg
gen sg
dat sg
abl sg

<i>me-us</i>	<i>me-a</i>	<i>me-um</i>
<i>mi</i>	<i>me-a</i>	<i>me-um</i>
<i>me-um</i>	<i>me-am</i>	<i>me-um</i>
<i>me-i</i>	<i>me-ae</i>	<i>me-i</i>
<i>me-o</i>	<i>me-ae</i>	<i>me-o</i>
<i>me-o</i>	<i>me-a</i>	<i>me-o</i>

adj / pron poss de 2a sg:
persona posseïdora *tu*

m	f	n

<i>tu-us</i>	<i>tu-a</i>	<i>tu-um</i>
-	-	-
<i>tu-um</i>	<i>tu-am</i>	<i>tu-um</i>
<i>tu-i</i>	<i>tu-ae</i>	<i>tu-i</i>
<i>tu-o</i>	<i>tu-ae</i>	<i>tu-o</i>
<i>tu-o</i>	<i>tu-a</i>	<i>tu-o</i>

adj / pron poss de 3a sg:
persona posseïdora 'ell / ella'

m	f	n

<i>su-us</i>	<i>su-a</i>	<i>su-um</i>
-	-	-
<i>su-um</i>	<i>su-am</i>	<i>su-um</i>
<i>su-i</i>	<i>su-ae</i>	<i>su-i</i>
<i>su-o</i>	<i>su-ae</i>	<i>su-o</i>
<i>su-o</i>	<i>su-a</i>	<i>su-o</i>

nom pl
voc pl
ac pl
gen pl
dat pl
abl pl

<i>me-i</i>	<i>me-ae</i>	<i>me-a</i>
<i>me-i</i>	<i>me-ae</i>	<i>me-a</i>
<i>me-os</i>	<i>me-as</i>	<i>me-a</i>
<i>me-orum</i>	<i>me-arum</i>	<i>me-orum</i>
<i>me-is</i>	<i>me-is</i>	<i>me-is</i>
<i>me-is</i>	<i>me-is</i>	<i>me-is</i>

<i>tu-i</i>	<i>tu-ae</i>	<i>tu-a</i>
-	-	-
<i>tu-os</i>	<i>tu-as</i>	<i>tu-a</i>
<i>tu-orum</i>	<i>tu-arum</i>	<i>tu-orum</i>
<i>tu-is</i>	<i>tu-is</i>	<i>tu-is</i>
<i>tu-is</i>	<i>tu-is</i>	<i>tu-is</i>

<i>su-i</i>	<i>su-ae</i>	<i>su-a</i>
-	-	-
<i>su-os</i>	<i>su-as</i>	<i>su-a</i>
<i>su-orum</i>	<i>su-arum</i>	<i>su-orum</i>
<i>su-is</i>	<i>su-is</i>	<i>su-is</i>
<i>su-is</i>	<i>su-is</i>	<i>su-is</i>

adj / pron poss de 1a pl:
persona posseïdora *nos*

m	f	n

nom sg	<i>nostr-∅</i>	<i>nostr-a</i>	<i>nostr-um</i>
voc sg	-	-	-
ac sg	<i>nostr-a</i>	<i>nostr-am</i>	<i>nostr-um</i>
gen sg	<i>nostr-i</i>	<i>nostr-ae</i>	<i>nostr-i</i>
dat sg	<i>nostr-o</i>	<i>nostr-ae</i>	<i>nostr-o</i>
abl sg	<i>nostr-o</i>	<i>nostr-a</i>	<i>nostr-o</i>

nom pl	<i>nostr-i</i>	<i>nostr-ae</i>	<i>nostr-a</i>
voc pl	-	-	-
ac pl	<i>nostr-os</i>	<i>nostr-as</i>	<i>nostr-a</i>
gen pl	<i>nostr-orum</i>	<i>nostr-arum</i>	<i>nostr-orum</i>
dat pl	<i>nostr-is</i>	<i>nostr-is</i>	<i>nostr-is</i>
abl pl	<i>nostr-is</i>	<i>nostr-is</i>	<i>nostr-is</i>

adj / pron poss de 2a pl:
persona posseïdora *uos*

m	f	n

<i>uester-∅</i>	<i>uestr-a</i>	<i>uestr-um</i>
-	-	-
<i>uestr-a</i>	<i>uestr-am</i>	<i>uestr-um</i>
<i>uestr-i</i>	<i>uestr-ae</i>	<i>uestr-i</i>
<i>uestr-o</i>	<i>uestr-ae</i>	<i>uestr-o</i>
<i>uestr-o</i>	<i>uestr-a</i>	<i>uestr-o</i>

<i>uestr-i</i>	<i>uestr-ae</i>	<i>uestr-a</i>
-	-	-
<i>uestr-os</i>	<i>uestr-as</i>	<i>uestr-a</i>
<i>uestr-orum</i>	<i>uestr-arum</i>	<i>uestr-orum</i>
<i>uestr-is</i>	<i>uestr-is</i>	<i>uestr-is</i>
<i>uestr-is</i>	<i>uestr-is</i>	<i>uestr-is</i>

adj / pron poss de 3a pl:
persona posseïdora 'ells / elles'

m	f	n

<i>su-us</i>	<i>su-a</i>	<i>su-um</i>
-	-	-
<i>su-um</i>	<i>su-am</i>	<i>su-um</i>
<i>su-i</i>	<i>su-ae</i>	<i>su-i</i>
<i>su-o</i>	<i>su-ae</i>	<i>su-o</i>
<i>su-o</i>	<i>su-a</i>	<i>su-o</i>

<i>su-i</i>	<i>su-ae</i>	<i>su-a</i>
-	-	-
<i>su-os</i>	<i>su-as</i>	<i>su-a</i>
<i>su-orum</i>	<i>su-arum</i>	<i>su-orum</i>
<i>su-is</i>	<i>su-is</i>	<i>su-is</i>
<i>su-is</i>	<i>su-is</i>	<i>su-is</i>

FLEXIÓ VERBAL

- El futur imperfet
 - de la conjugació regular
 - del verb *sum*

El futur imperfet, temps que pertany al tema de present, té, en oposició als altres temps, una riquesa morfològica notable, en presentar, segons la conjugació, una formació distinta.

Així, els verbs de la 1a i la 2a conjugacions caracteritzen aquest temps mitjançant un morfema temporal-modal *-b-*, situat entre el tema de present i les terminacions de persona,

mentre que els verbs de les conjugacions 4a, 3a i 3a mixta formen aquest temps afegint al tema de present el morfema temporal-modal *-a-/-e-* seguit de les terminacions de persona.

Observacions

En els verbs de la 1a i la 2a conjugacions,

- la vocal que serveix d'unió entre el morfema temporal-modal *-b-* i la desinència personal varia de la mateixa manera que ho fa en el present d'indicatiu de la tercera conjugació.
- en acabar el morfema temporal-modal en consonant s'adopta *-o* com a desinència per a la primera persona del singular.

En els verbs de les conjugacions 4a, 3a i 3a mixta,

- el morfema temporal-modal *-a-* de la 1a persona singular serveix d'oposició amb la resta de les persones, en els quals el morfema temporal modal és *-e-*.
- en acabar el morfema temporal-modal en vocal s'adopta *-m* com a desinència per a la primera persona del singular.

SINTAXI

- **Concordança entre adjectiu i substantiu**

De la mateixa manera que en català i castellà l'adjectiu i el substantiu que formen part d'un mateix sintagma nominal han de concertar en nombre i gènere:

esclau alt	= esclau-Ø alt-Ø	esclava alta	= esclav-a alt-a
esclaus alts	= esclau-s alt-s	esclaves altes	= esclav-es alt-es
esclavo alto	= esclav-o alt-o	esclava alta	= esclav-a alt-a
esclavos altos	= esclav-os alt-os	esclavas altas	= esclav-as alt-as

també en llatí l'adjectiu ha de concertar en nombre i gènere amb el substantiu al qual es refereix:

<i>altus servus</i>	= alt-us seru-us	<i>alta ancilla</i>	= alt-a ancill-a
<i>alti serui</i>	= alt-i seru-i	<i>altae ancillae</i>	= alt-ae ancill-ae

però per al llatí s'ha d'incloure en aquesta llei de la concordança entre adjectiu i substantiu el tercer element o *variable* que constitueix el sistema de casos (el qual només perviu en català i castellà d'una manera limitada en el paradigma del pronom personal):

	<i>esclau alt</i>	<i>esclava alta</i>	<i>ciutat alta</i>
nom sg	<i>altus seruus</i>	<i>alta ancilla</i>	<i>altum oppidum</i>
voc sg	<i>alte serue</i>	<i>alta ancilla</i>	<i>altum oppidum</i>
ac sg	<i>altum seruuum</i>	<i>altam ancillam</i>	<i>altum oppidum</i>
gen sg	<i>alti serui</i>	<i>altae ancillae</i>	<i>alti oppidi</i>
dat sg	<i>alto seruo</i>	<i>altae ancillae</i>	<i>alto oppido</i>
abl sg	<i>alto seruo</i>	<i>alta ancilla</i>	<i>alto oppido</i>
	<i>esclaus alts</i>	<i>esclaves altes</i>	<i>ciutats altes</i>
nom pl	<i>alti serui</i>	<i>altae ancillae</i>	<i>alti oppidi</i>
voc pl	<i>alti serui</i>	<i>altae ancillae</i>	<i>alti oppidi</i>
ac pl	<i>altos seruos</i>	<i>altas ancillas</i>	<i>altos oppidos</i>
gen pl	<i>altorum seruorum</i>	<i>altarum ancillarum</i>	<i>altorum oppidorum</i>
dat pl	<i>altis seruis</i>	<i>altis ancillis</i>	<i>altis oppidis</i>
abl pl	<i>altis seruis</i>	<i>altis ancillis</i>	<i>altis oppidis</i>

En els exemples de la pàgina anterior l'adjectiu i el substantiu de cada sintagma presenten les mateixes terminacions

– *altus seruus ... / alta ancilla ... / altum oppidum ...* –

perquè s'hi han fet servir

- un adjectiu del tipus *...us -a -um*
- un nom d'enunciat *...us -i* com a exemple de substantiu masculí
- un nom d'enunciat *...a -ae* com a exemple de substantiu femení

però hi ha altres combinacions possibles (com es veu en la taula de la pàgina següent) en les quals no es dóna aquest coincidència, atès que

- en la segona declinació també hi ha substantius (aquest sempre de gènere masculí) d'enunciat
 - *...er, -eri*, com per exemple *puer* (nen)
 - *...er -^cri*, com per exemple *magister* (mestre) –el signe ^c val per qualsevol consonant (...*t* en el cas de *magister-Ø magistr-i*)–,
 - a més del substantiu *uir uiri* (home), únic nom del tipus *...ir, -iri*
- en la primera declinació l'enunciat *...a -ae*, que es dóna majoritàriament per a substantius de gènere femení, també es dóna per a substantius de gènere masculí, sobretot noms de professions i noms propis, com ara *agricola-ae* (pagès) o *Numa -ae* (Numa)
- en la segona declinació l'enunciat *...us -i*, que es dóna majoritàriament per a substantius de gènere masculí, també es dóna per a alguns substantius de gènere femení, els més comuns dels quals són els noms d'arbres, com ara *pinus* (pi) i el substantiu *humus* (sòl)

<i>alta</i>	<i>pinus</i>	<i>altus</i>	<i>agricola</i>	<i>altus</i>	<i>uir</i>	<i>altus</i>	<i>puer</i>	<i>altus</i>	<i>magister</i>
<i>alta</i>	<i>pine</i>	<i>alte</i>	<i>agricola</i>	<i>alte</i>	<i>uir</i>	<i>alte</i>	<i>puer</i>	<i>alte</i>	<i>magister</i>
<i>altam</i>	<i>pinum</i>	<i>altum</i>	<i>agricolam</i>	<i>altum</i>	<i>uirum</i>	<i>altum</i>	<i>puerum</i>	<i>altum</i>	<i>magistrum</i>
<i>altae</i>	<i>pini</i>	<i>alti</i>	<i>agricolae</i>	<i>alti</i>	<i>uiri</i>	<i>alti</i>	<i>pueri</i>	<i>alti</i>	<i>magistri</i>
<i>altae</i>	<i>pino</i>	<i>alto</i>	<i>agricolae</i>	<i>alto</i>	<i>uiro</i>	<i>alto</i>	<i>puero</i>	<i>alto</i>	<i>magistro</i>
<i>alta</i>	<i>pino</i>	<i>alto</i>	<i>agricola</i>	<i>alto</i>	<i>uiro</i>	<i>alto</i>	<i>puero</i>	<i>alto</i>	<i>magistro</i>
<i>altae</i>	<i>pini</i>	<i>alti</i>	<i>agricolae</i>	<i>alti</i>	<i>uiri</i>	<i>alti</i>	<i>pueri</i>	<i>alti</i>	<i>magistri</i>
<i>altae</i>	<i>pini</i>	<i>alti</i>	<i>agricolae</i>	<i>alti</i>	<i>uiri</i>	<i>alti</i>	<i>pueri</i>	<i>alti</i>	<i>magistri</i>
<i>altas</i>	<i>pinos</i>	<i>altos</i>	<i>agricolas</i>	<i>altos</i>	<i>uiros</i>	<i>altos</i>	<i>pueros</i>	<i>altos</i>	<i>magistros</i>
<i>altarum</i>	<i>pinorum</i>	<i>altorum</i>	<i>agricolarum</i>	<i>altorum</i>	<i>uirorum</i>	<i>altorum</i>	<i>puerorum</i>	<i>altorum</i>	<i>magistorum</i>
<i>altis</i>	<i>pinis</i>	<i>altis</i>	<i>agricolis</i>	<i>altis</i>	<i>uiris</i>	<i>altis</i>	<i>pueris</i>	<i>altis</i>	<i>magistris</i>
<i>altis</i>	<i>pinis</i>	<i>altis</i>	<i>agricolis</i>	<i>altis</i>	<i>uiris</i>	<i>altis</i>	<i>pueris</i>	<i>altis</i>	<i>magistris</i>

La llei de la concordància entre adjectiu i substantiu en cas, nombre i gènere no sols ha de complir-se quan l'adjectiu i els substantiu formen part d'un mateix sintagma nominal, com en els exemples anteriors (que no formen part de cap oració), sinó també quan en una oració l'adjectiu no determina un substantiu dins un mateix sintagma nominal però s'hi refereix acomplint respecte d'aquest substantiu la funció d'atribut o de complement predicatiu (vegeu més endavant).

- **L'adjectiu substantivat**

Un adjectiu substantivat és un adjectiu emprat com a substantiu, i per tant ha de considerar-se no un sintagma adjectival sinó un sintagma nominal, de manera que pot acomplir les funcions sintàctiques que un substantiu podria representar.

Per substantivar un adjectiu hom se serveix en català de l'article determinat o de qualsevol altre paraula que pugui determinar un substantiu, com l'article indeterminat i els adjectius demostratius, possessius, numerals i indefinits:

els vells	<i>senes</i>	adjectiu qualificatiu	substantivat	per mitjà de l'article determinat	<i>els</i> / –
uns joves	<i>iuuenes</i>	adjectiu qualificatiu	substantivat	per mitjà de l'article indeterminat	<i>uns</i> / –
aquells romans	<i>illi Romani</i>	adjectiu gentilici	substantivat	per mitjà de l'adjectiu demostratiu	<i>aquells</i> / <i>illi</i>
els meus valents	<i>mei audaces</i>	adjectiu qualificatiu	substantivat	per mitjà de l'adjectiu possessiu	<i>meus</i> / <i>mei</i>
dos troians	<i>duo Troiani</i>	adjectiu gentilici	substantivat	per mitjà de l'adjectiu numeral	<i>dos</i> / <i>duo</i>
alguns rics	<i>nonnulli pecuniosi</i>	adjectiu qualificatiu	substantivat	per mitjà de l'adjectiu indefinit	<i>alguns</i> / <i>nonnulli</i>

En aquest exemples d'adjectius substantivats, tots en nominatiu plural,

- *senes*, *iuuenes* i *audaces* pertanyen a la tercera declinació, que hom veurà més endavant

- *Romani* i *Troiani* apareixen amb majúscula perquè així s'han d'escriure en llatí (no en català o castellà) els adjectius gentilicis

- *illi*, *duo* i *nonnulli* pertanyen a paradigmes que hom veurà també més endavant

Hom sap quin és el substantiu que hi darrera l'adjectiu substantivat gràcies al context formit per l'oració, però en general els adjectius substantivats de gènere masculí i de gènere femení es refereixen a homes i a dones respectivament (en llegir *senes, iuuenes, illi Romani...* hom pensa en *homes vells, homes joves, homes romans...*)

En llatí no hi article determinat ni indeterminat (per això els termes *senes* i *iuuenes* en els exemples d'abans apareixen sense cap terme al davant), de manera que hom no pot comptar amb l'ajut que en català proporciona la categoria gramatical de l'article per decidir si l'adjectiu present en una oració hi apareix substantivat, i ha de considerar si hi ha una relació concordança (tant en cas com en gènere i nombre) entre aquest adjectiu i algun substantiu:

Si l'adjectiu no concorda amb cap substantiu, molt probablement es tractarà d'un adjectiu substantivat.

Pecuniosi *fugiebant.*

Els rics fugien

Iuuenes *canebant.*

Els joves cantaven.

Si l'adjectiu concorda amb algun substantiu (tant en cas com en gènere i en nombre), aleshores no es tracta d'un adjectiu substantivat,

ja sigui perquè formi part amb ell d'un mateix sintagma nominal

Pecuniosi seruui fugiebant.

Els senyors rics fugien.

Laeti poetae canebant.

Els alegres poetes cantaven.

ja sigui perquè s'hi refereixi com a atribut

(aleshores el verb de l'oració ha de ser el verb copulatiu *sum*)

Seruui pecuniosi erant.

El senyors eren rics.

Poetae laeti erant.

Els poetes estaven contents.

ja sigui perquè s'hi refereixi com a complement predicatiu

(aleshores el verb de l'oració pot ser transitiu o intrinsec, però no el verb copulatiu *sum*)

Illos seruuos pecuniosos putabamus.

[Nosaltres] consideràvem rics aquells senyors.

Poetae laeti canebant

Els poetes cantaven contents.

Adjectius neutres substantivats

Quan es dona la circumstància que l'adjectiu substantivat és de gènere neutre i apareix en nombre singular, aleshores pot traduir-se

o bé amb l'article determinat *el*, que davant un adjectiu té un valor substantivador (com en castellà l'article neutre *lo*)

bonum: el bo (en castellà, lo bueno)

malum: el dolent (en castellà, lo malo)

o bé pel pronom demostratiu neutre *allò*

bonum: allò bo (en castellà, lo bueno)

malum: allò dolent (en castellà, lo malo)

o bé –si resulta possible– pel substantiu abstracte corresponent al significat de l'adjectiu llatí substantivat

bonum: la bondat (en castellà, la bondad)

malum: la maldat (en castellà, la maldad)

Quan es dona el cas que l'adjectiu substantivat és de gènere neutre i apareix en nombre plural,

aleshores ha de traduir-se amb l'ajut del substantiu (de significat més aviat imprecís) *coses*,

i col·locar o bé el sintagma *les coses* o bé el nom *coses* davant la traducció de l'adjectiu llatí en la seva forma femenina i plural

(ja que ha de concertar amb aquest sintagma les coses):

bona : les coses bones

mala: les coses dolentes

multa: moltes coses

- El subjecte el·líptic

El subjecte el·líptic (també anomenat subjecte elidit, o omès, o tàcit) és el subjecte no expressat d'una oració, la qual cosa

- pot passar quan la terminació del verb ja l'indica amb prou claredat,

com s'esdevé amb les formes verbals en 2a o 3a persones singulars o plurals:

<i>erro:</i>	m'equivoco	[SE: <i>ego</i> , nominatiu del pronom personal de primera persona singular]
<i>uides:</i>	veus	[SE: <i>tu</i> , nominatiu del pronom personal de segona persona singular]
<i>audimus:</i>	sentim / escoltem	[SE: <i>nos</i> , nominatiu del pronom personal de primera persona plural]
<i>fugitis:</i>	fugiu	[SE: <i>uos</i> , nominatiu del pronom personal de segona persona plural]

- sempre passa quan la forma verbal correspon a un verb impersonal

(és a dir, a un verb el subjecte del qual mai no podria ser una persona),

com ara:

pluit: plou

niuit: neva

tronat: trona

• L'aposiició

Amb el nom d'aposiició hom designa la funció sintàctica acomplerta per un sintagma nominal iuxtaposat a un altre sintagma nominal per aportar-hi una informació suplementària,

- ja sigui una explicació o aclaració (i aleshores es tracta d'aposiició explicativa, normalment entre comes),

- ja sigui una especificació o concreció (i aleshores es tracta d'aposiició especificativa, normalment sense comes):

<i>Seruus, <u>Marcus</u>, hodie non laborat.</i> <i><u>Un esclau</u>, <u>Marc</u>, avui no treballa.</i>	<i>Marcus</i> (un sintagma nominal format per aquest únic substantiu) és aquí aposiició a <i>seruus</i>, el subjecte de l'oració (representat per un sintagma nominal també format per un sol substantiu) i explicativa, perquè serveix per explicar o aclarir qui o com es diu el <i>seruus</i>: <i>Marcus</i>.
<i><u>Marcus</u>, <u>seruus</u>, hodie non laborat.</i> <i><u>Marc</u>, <u>un esclau</u>, avui no treballa.</i>	<i>Seruus</i> (un sintagma nominal format per aquest únic substantiu) és aquí aposiició a <i>Marcus</i>, el subjecte de l'oració (representat per un sintagma nominal també format per un sol substantiu) i explicativa, perquè serveix per explicar o aclarir qui o com es diu el <i>seruus</i>: <i>Marcus</i>.
<i>Seruus <u>Marcus</u> hodie non laborat.</i> <i><u>Marcus</u> <u>seruus</u> hodie non laborat.</i> L'esclau <u>Marc</u> avui no treballa.	<i>Marcus</i> (un sintagma nominal format per aquest únic substantiu) és aquí (en les dues oracions) aposiició a <i>seruus</i>, el subjecte de l'oració (representat per un sintagma nominal també format per un sol substantiu) i especificativa, perquè serveix per especificar o concretar que hom parla de l'esclau Marc (i no d'un altre).

Iulia, Iulii filia, in horto est.

Júlia, la filla de Juli, és al jardí.

Filia (el nucli del sintagma nominal *Iulii filia*, que inclou el genitiu *Iulii*)

és aquí aposició a *Iulia*, el subjecte de l'oració (representat per un sintagma nominal format per aquest únic substantiu *Iulia*)

i explicativa, perquè serveix per explicar o aclarir qui és *Iulia*: la *Iulii filia* o filla de Juli.

Filia mea Iulia in horto est.

Mea filia Iulia in horto est.

La meva filla, Júlia, és al jardí.

Iulia (un sintagma nominal format per aquest únic substantiu)

és aquí aposició a *filia mea* o a *mea filia*

(la col·locació de *mea* davant o després de *filia* resulta indiferent), el subjecte de l'oració (representat per un sintagma nominal format pel substantiu *Iulia* i l'adjectiu possessiu *mea*)

i especificativa, perquè serveix per especificar o concretar que hom parla de la seva filla Júlia (i no d'una altra).

- **L'atribut**

Amb el nom d'atribut hom designa la funció sintàctica acomplerta per un sintagma que es refereix al subjecte de l'oració expressant-ne una qualitat ja sigui transitòria o temporal, i aleshores normalment aquest sintagma és adjectival, ja sigui inherent o permanent –d'aquí el nom d'atribut–, i aleshores aquest sintagma pot ser tant nominal com adjectival.

Aquest sintagma forma part del predicat i és refereix al subjecte de l'oració per mitjà del verb copulatiu, que en llatí és el verb *sum* (en català ho són els verbs *ser*, *estar* i *semblar*), anomenat així –de còpula, o unió– perquè en aquest ús està desprovist de qualsevol altre significat més enllà del d'establir la unió entre els subjecte i l'atribut.

Marcus fessus est.

Marc està cansat.

Marcus flauus est.

Marc és ros.

Marcus seruus est.

Marc és un esclau.

Marcus ualde fessus est.

Marc està molt cansat.

Marcus flauus seruus est.

Marc és un esclau ros.

Marcus Iulii seruus est.

Marc és un esclau de Juli.

En aquestes sis oracions, la funció d'atribut –en totes respecte del sintagma nominal i subjecte *Marcus*– és acomplerta

· per a les tres primeres

- pel sintagma adjectival *fessus* (que expressa una qualitat transitòria)

- pel sintagma adjectival *flauus* (que expressa una qualitat inherent)

- pel sintagma nominal *seruus* (que expressa també una qualitat inherent),

sense que aquests dos sintagmes adjectivals i un de nominal incloguin cap altre paraula que els adjectius *fessus* i *flauus* i els substantiu *seruus* respectivament

· per a les tres últimes

- pel sintagma adjectival *ualde fessus*

que inclou l'adverbi *ualde*,

amb funció de complement de l'adjectiu [CA_{adj}] de l'adjectiu *fessus*

- pel sintagma nominal *flauus seruus*

(que inclou l'adjectiu *flauus* referit al substantiu *seruus*)

- pel sintagma nominal *Iulii seruus*,

que inclou el substantiu en genitiu *Iulii*,

amb funció de complement del nom [CN] del nom *seruus*)

- El complement predicatiu

Amb l'expressió complement predicatiu hom designa la funció sintàctica acomplerta per un sintagma adjectival o un sintagma nominal que forma part del predicat i que es refereix o bé al sintagma nominal que constitueix el subjecte de l'oració o bé al sintagma nominal que constitueix un complement directe. Així doncs, el complement predicatiu [CP] és una funció sintàctica que (com l'atribut [Atr]) només pot donar-se en el predicat (l'aposició [Apos], en canvi, pot aparèixer tant en l'àmbit del subjecte com del predicat), el qual ha de ser introduït per un verb transitiu o intransitiu (però no pel verb copulatiu *sum*).

Marcus celer ambulat.

Marc camina ràpid.

Iulius Marcum impigrum putat.

Juli considera Marc diligent.

Iulius Marcum impigrum seruum putat.

Juli considera Marc un esclau diligent.

Iulius Marcum uillicum designabit.

Juli designarà Marc el [seu] capataç.

En aquestes quatre oracions, la funció de complement predicatiu es refereix al sintagma nominal representat per la persona *Marc*,

i en la primera és acomplerta pel sintagma adjectival *celer*, referit al sintagma nominal i subjecte *Marcus*,

mentre que en les tres últimes és acomplerta respectivament pels sinatgmes *impigrum* (adjectival), *impigrum seruum* (nominal) i *uilicum* (nominal), referits en cadascuna al sintagma nominal i complement directe *Marcus*.